

A BIBLIÁRÓL

Nincs még egy olyan írott alkotása az emberi szellemnek, amely megszakítás nélkül annyi időn, több mint kétezer éven át, annyi embernek – olykor százmillióknak – mindennapos olvasmánya lett volna, mint a Biblia. Rekordokért lelkesedő korunkban azt is elmondhatjuk róla, hogy minden világcsúcsot megdöntött napjainkig. A teljes művet 232 nyelvre, kisebb-nagyobb részleteit 1710 nyelvre fordították le. Jelenleg évente tízmilliónál több példányt nyomtatnak belőle, és hozzávetőleges becslés szerint csak 1815 és 1975 között két és fél milliárd kötet talált gazdára.

Nem csoda, hogy a könyv, amely ennyi embernek nyújtott lelki és szellemi táplálékot, minden más műnél több és mélyebb nyomot hagyott kultúránkban, művészetünkben, még nyelvünk fordulataiban is. A bizánci és később az orosz ikonfestők, az itáliai középkor és reneszánsz festői és szobrászai Giottótól Michelangelóig, a németalföldi és német művészet nagyjai Jan van Eycktől Dürerig megszámlálhatatlan bibliai tárgyú képet és szobrot alkottak; még a későbbi századokban is legfeljebb gyengült, de sosem szűnt meg egészen a Biblia ihlető hatása. Az irodalom témadójaként ennyire kiváltságos szerepet legfeljebb a középkorban élvezett – elsősorban a misztériumjátékok és a passiójátékok kerete-

iben –, de Miltontól egészen Thomas Mannig vagy Bulgakovig eposz-, dráma- és regényírók sora merített a bibliai forrásokból; amikor pedig Vörösmarty „egy újabb kor Bábele” építőihez, Petőfi a mózesi kor lángoszlopához és Ady Illés prófétához vagy a Messiáshoz hasonlítja a költőket, csak a kor átlagembere számára ismerős bibliai jelképekre hivatkoznak.

És mennyivel szegényebb lenne zenekultúránk Händel fenséges oratóriumai, Bach monumentális passiói vagy Verdi, Saint-Saëns, Goldmark, Richard Strauss bibliai tárgyú operái nélkül! Ám még aki keveset ismer is műveltségünk fent emlegetett kincseiből, az is bibliai emlékeket idéz föl, esetleg nem is tudva róla, amikor paradicsomi állapotokról vagy ádámcsutkáról beszél, amikor a testet porhüvelynek vagy a feleségét oldalbordának mondja, amikor áll és bámul, mint a Bálám számára, amikor véleményét nem rejti véka alá, amikor a szava pusztába kiáltó szó marad, amikor tamaskodik vagy barátai pálfordulásáról panaszkodik.

A Biblia egyébként nem egészen „sportszerűen” hagyta maga mögött minden vetélytársát. Egyedülálló kedveltségét nem irodalmi értékeinek köszönheti, bár ilyen értékekben is bővelkedik, sem annak, mintha annyira lebilincselő olvasmány volna, noha helyenként

bízást annak mondható. Pályafutását az alapozta meg, hogy szent könyve lett a zsidóságnak, utóbb pedig a zsidóság kebelében keletkezett kereszténységnek, annak a vallásnak, amely időszámításunk első századaiban fokról fokra meghódította a Római Birodalmat, majd annak bukása után a népvándorlás eredményeképpen létrejött új európai államokat, és az újkorban megvetette a lábát más földrészeken is. A keresztény vallás számára a Biblia Isten szava, „igéje”, az emberiségnek adott kinyilatkoztatása, belőle vezeti le ezért hittételeit, hitbeli és erkölcsi igazságait. A reformáció korában új változatai születtek a kereszténységnek: a protestáns vallások, amelyek sajátos módon ugyancsak a Bibliára hivatkozva formálták ki a maguk részben eltérő hitágazatait. És azóta csak egyre szaporodtak a keresztény vallások és egyházak, kisebbek és nagyobbak alakulnak, szektáknak vagy szabadegyházaknak is nevezik őket. Számuk ma már több százra rúg; tanaik olykor szöges ellentétben állnak a többiekével, de abban megegyeznek, hogy mind a Bibliát tartják az igazság – igazságuk – forrásának.

A Biblia ráadásul nem csak mint a vallásos igazságok tárháza játszott kiemelkedő szerepet hosszú időn át. A legkülönfélébb tudományok számára is megfellebbezhetetlen tekintélynek számított, a világegyetem felépítése, az élővilág kialakulása kérdésében éppúgy, mint a történelem, néprajz vagy a nyelvi vizs-

gálódás dolgaiban. Valahányszor a tudomány szembekerült a Biblia megállapításaival, a tudomány húzta a rövidebbet. Hiszen ha a Biblia Isten kinyilatkoztatása, ahogyan a keresztény egyházak tanítják, akkor minden szava mögött az isteni mindentudás és igazmondás fedezete áll. Napjainkra már a keresztény egyházak is felismerték, hogy a Biblia betű szerinti tévedhetetlenségének tana végképp tarthatatlan, csupán azt követelik meg híveiktől, hogy hitbeli és erkölcsi tanítását tekintsek Istentől sugalmazottnak.

Ez a felismerés, amely az elfogulatlanabb hívőkben már hosszabb ideje érlelődött, talán megfosztja a Bibliát korábbi és jórészt értelmetlenül élvezett tekintélyének egy részétől, ugyanakkor hasznára is válik, mert lehetővé teszi, hogy mindenféle előítélet nélkül közeledjünk hozzá. Akár hívők vagyunk, és elfogadjuk az isteni sugalmazásnak ezt a korlátozott elvét, akár vallásos hit nélkül igyekszünk vizsgálgatni, roppant sok érdekes, éppenséggel izgalmas felfedezésre juthatunk már a bibliai szöveg figyelmes olvasásával is. Ha még segítségül hívjuk ehhez a bibliakutatás, a történelem – főleg a régészet –, az összehasonlító vallástörténet, a nyelvészet és irodalomtörténet megbízható eredményeit, akkor lehet, hogy szegényebbek leszünk néhány illúzióval, de annál lenyűgözőbb gazdagságban bontakozik ki előttünk az emberi szellem egyik leghatalmasabb alkotása.